

УДК: 821.161.2

А. Я. Печарський,
кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський національний університет імені І. Франка)

ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ДУШЕВНОГО АПОКАЛІПСИСУ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ ПЕРШИХ ДЕКАД ХХ СТ.

Стаття присвячена персоніфікації душевного апокаліпсису в українській прозі перших декад ХХ ст., кінцевий результат якого в житті людини – суїцид. Матеріалом для дослідження є психологічні моделі поведінки персонажів у творах М. Коцюбинського, О. Турянського, О. Довженка, Л. Яновської, М. Могиланського, А. Хомика та ін. Методологічний інструментарій охоплює здобутки психоаналітичного й богословського підходів у сфері суїцидології.

Персоніфікація душевного апокаліпсису в українській прозі перших декад ХХ ст. несе багатовимірний характер: у творчості одних письменників (А. Тесленко, О. Плющ, Н. Кибальчич, Г. Михайличенко, Микола Хвильовий, Борис Тенета, І. Микитенко, А. Головка та ін.) вона займає безпосереднє місце в їхньому житті й творчості, і може виступати як катарсис суїцидальним помислам чи своєрідним терапевтичним альянсом, – в інших (Г. Хоткевич, Л. Яновська, М. Могиланський, А. Хомик, М. Коцюбинський, В. Винниченко, Гео Шкурупій, Віктор Домонтович, В. Підмогильний та ін.) залишається лише художньою рефлексією уяви автора, вчинків персонажів або втілення певних символів, ідей чи розвитку подій.

Один із кінцевих результатів душевного апокаліпсису в житті і творчості людини – самогубство. Відомий психоаналітик К. Меннінгер у праці "Війна з самим собою" навів цікавий фрагмент із журналу американських коміксів, що ілюстративно пояснював підсвідомі механізми суїциду. На одному малюнку був зображений убитий горем чоловік, що сидів навпроти жіночого портрета, міцно стискаючи у руці пістолет. На іншому – він із неймовірним зусиллям прикладає до своєї скроні зброю, при цьому кидає благальний погляд на картинний образ. Розв'язка настає, коли чоловік у портрет коханої випускає із пістолета всі кулі. Як видно з перегляду коміксів, мотив самовбивства значною мірою є однією із неусвідомлених форм убивства.

Відтак А. Адлер тлумачив суїцид відповідно до ключових ідей своєї "функціональної телеології", вихідна ідея якої полягає у фізичній, соціальній та психічній недосконалостях індивіда: звідси виникає комплекс неповноцінності, власне безсилля, яке може призвести до самознищення. К. Хорні осмислювала самогубство в ракурсі екзистенційного страху людини, який виникає в певному соціокультурному середовищі, трансформуючись у базисну тривогу. А В. Франкл вважав, що самогубство скоюють ті, хто більше боїться життя, ніж смерті.

За самогубством виступає відповідна гра сюжетних форм, мотивів, характерів. Письменник згідно із сюжетним розвитком подій воліє позбутися персонажа, виявити своє ставлення до нього, утвердити певну ідею у творі, або констатувати простий факт самогубства без жодного моралізаторського пояснення. Утім, на горизонті сучасності вага проблематики, що стосується феномену суїциду, хоча й закорінена у свою історичність, проте її наукова археологія дослідження лежить передусім у глибині застиглого трепету психоаналітичної думки мистецтва. Бо задовго до формування психоаналізу та суїцидології як науки, а також психобіографічного методу аналізу художніх текстів, письменницька практика на своїх літературних обрядах випереджала медичне обґрунтування самогубства як соціально-психологічного феномену. Діалоги персонажів, сюжети, авторські міркування вмандрувалися у так звану "поетику невимовленої науковості". Хоча сюжетність, як слушно зауважував Л. Сенік, – "не універсальний лік від усіх хвороб жанру" [1: 17].

Схоплені у своїй суті твердження посідають досить-таки поодинокі місце, бо загалом персоніфікація душевного апокаліпсису в психоаналітичній парадигмі української прози перших декад ХХ ст. завжди умістовує якісь потаємні порухи серця людини, коронуючи дивовижну життєстверджуючу силу її духу. А це дає можливість у песимістичному бездоріжжі героїв позбутися суїцидальних помислів і дій. Так у ліричному романі "Поза межами болю" (1921) О. Турянського прототип автора Оглядівський у прикладах безнадії, відчаю і нестерпного голоду уже хотів застрелитися, проте десь із космічної глибини потойбічного світу почув голос свого товариша, що там далеко є сонце: "Кріс випадає мені з рук. Я гляджу на очі Штранцінгера. Хочу разом із ним шукати сонця. Ох, його очі сліпі! Боже, верни йому очі!" [2: 167].

Символіка архетипу сонця у психоаналітичній парадигмі "літературоциду" української прози перших декад ХХ ст. задана промовистими біблійними апокаліпсичними образами, зокрема в таких творах як "Intermezzo" (1909) М. Коцюбинського, "Апокаліпсична картина в Києві" (1910) Івана Нечуя-Левицького, "Добрий Бог" (1920) В. Підмогильного, "Вертеп" (1929) А. Любченка, "Земля" (1930) О. Довженка та ін.

Наприклад, у новелі "Intermezzo" (1909) М. Коцюбинського внутрішнє молитовне звернення ліричного героя до Бога допомагає йому розсіяти меланхолійно-суїцидальні настрої, завдяки

апокаліпсичним вимірам образів-символів: "Як нам світить ще сонце і не погасне? Як можемо жити? Говори, говори. Розпечи гнівом небесну баню. Покрий її хмарами Твого горя, щоб були блискавка й грім. Освіжи небо і землю. Погаси сонце й засвіти друге на небі" [3: 51].

Масштабніше, але у тій же мускулатурі високого пафосу апокаліпсичної катини завершив свою кіноповість "Земля" (1930) О. Довженко. Правда, символічна архітектоніка архетипів письменника набуває неймовірно зілкуювальної пророчої сили, що розкривається божественним сонячним феєрверком і гімном життя: "А поперед небесного воїнства, розпростерши крила, осяяний промінням сонця, летів велетенський птах. Потім пророки, воїнство... Було щось невимовно радісне, життєдайне в цьому сонячному дощі, і всі це відчували. Він ніби змив всі рештки смутку і скорботи з людей" [4: 134].

Відповідна проблематика літературоциду у художньому мікросвіті української белетристики може формуватися авторовим мисленням і за образом сліпучого вибуху соціальної несправедливості. Наприклад, самогубство Сузання в науково-фантастичному романі "Сонячна машина" В. Винниченка, де дівчина, тримаючись на відстані від соціалізованих людей, накладає на себе руки із-за викривленої крижаними контурами охолодженої любові Макса і несправедливого комуністичного режиму. У своїй передсмертній записці вона писала: "Сонячна машина звела людину на трупу брудну тварину, на дикого звіра. Ви обіцяли вічне свято краси, любові... Я ж хочу померти людиною. Зганьбленою, замученою, але все ж таки людиною" [5: 447-448].

За К.-Г. Юнгом терапевтичне завдання психоаналітика передусім полягає не в тому, щоб відкинути чи заперечити архетипи, які є несвідомими, спадковими "психічними аспектами структури мозку", а – зруйнувати їхні спотворені проєкції і повернути людині мимоволі загублений істинний смисл. На цих психотерапевтичних щаблях зростає поліфонічна ідея роману "Золоті лисенята" (1929) Юліана Шпола, де ліричний герой, розчарувавшись у своєму особистому житті, хотів скочити зі скелі – покінчити самогубством, але в останню мить йому майнула думка, що сонячні витвори золотих лисенят це і є він сам зі своєю мукою і тривогою. І тоді, міцно вп'явшись ногами, вигукнув у безодню: "Земле! Будь проклята. Ти дала мені життя, але я невіддам тобі своєї смерті!" [6: 326].

Архетипи сонця, землі, води, крові у творах "Поза межами болю" О. Турянького, "Добрий Бог" В. Підмогильного, "Камінна душа" Г. Хоткевича, "Золоті лисенята" Ю. Шпол віддзеркалюють безіменне діяння святих Отців Церкви, що становить собою тріумф людського духу, уможливлений лише в Божому благоговінні. Вони є вільні від смертного блуду і ситуації відчаю, бо їхній дух непідвладний часові Земного тяжіння. Прикметно, саме поняття "архетип" (від грец. *arche* – початок і *typos* – образ) зустрічалося ще в давні часи Філона Іудея, і означало відношення до образу Бога у внутрішньому серці людини.

Нерідко проблема суїциду – персоніфікація душевного апокаліпсису – розглядалася в українській прозі перших декад ХХ ст., як особливий різновид божевілля з різною мотивацією й формами проявів. Це оповідання "Лісовий дзвін" (1906) М. Яцківа, "Безсмертність" (1908) А. Хомика, "Горе" (1909) Л. Яновської, "З темних джерел життя" (1912) М. Могилянського, "Тіні нетлінні" (1919) М. Івченка, "Зійшов з розуму" (1923) О. Кобилянської, "З життя будинку" (1933) В. Підмогильного та ін. В їх основі замешкувала думка, що феномен самогубства є психічним захворюванням, котре по своєму розвивається й має власну специфіку.

З винятковим художнім чуттям глибини речей обумовлена амбівалентними ідеями З.Фрейда ("ваблення до смерті", "деструктивне ваблення"), А. Адлера ("дефіцит визнання", "смерть як боротьба із зовнішніми обставинами"), К.-Г. Юнга ("інстинкт і архетип", "архаїчне ваблення"), К. Хорні, Г. Саллівен ("втрата особистісних живих зв'язків із середовищем"), а також В. Франкла ("позбавлення смислу життя людини") психопатична диспозиція героїв у рамках психоаналітичної парадигми літературоциду.

Дзеркальний симптоматичний відрух суміжно репрезентованих ідей спостерігаємо і в оповіданні "З темних джерел життя" (1912) М. Могилянського, де фрагментарно розігрується внутрішній апокаліпсис душі доволі успішного тридцятирічного адвоката Аргуліна. А почалося усе з того, що він, будучи людиною із яскраво вираженим почуттям порядку і закону, згубив на своєму життєвому шляху відчуття простосердечної теплоти любові.

Так концентрація капіталу, блискучий ріст кар'єри і слава непомітно протікали поруч із духовно убогим відчуженим світом. Дві паралельні лінії його життя несподівано перетнулися. Мазохістський конформізм вийшов із полону ілюзій. І безпорадний адвокат опиняється у задзеркаллі своєї збіднілої сутності посеред сірої буденності: від сьогодні пів на третю, наступного дня і після завтра "він буде знов на цій самій станції", відбудеться той самий судовий процес, а в пресі знову опублікують його блискучу промову й тисячі читачів ознайомляться із сенсаційним виступом. "Замість животворячого духу вільної активності серце сповнилося якоюсь холодною механічністю годинникової стрілки, що робить свою путь без думки, без почуття..." [7: 510]. Адвокатові здалося, що він уподібнюється до мертвого механізму, а якась таємна сила невблаганно керує ним.

Коментуючи симптоматичну ситуацію героя, можна сказати: спала людина сном дитини, а прокинулася невротиком. І в цій ситуації автор застосовує класичну фрейдівську техніку вільних

асоціацій, завдяки якій патогенні уявлення адвоката, витіснені в темряву несвідомого, стали доступними його свідомості, що спричинило виникнення внутрішнього конфлікту.

Аргулін згадав як "болюче пережив подібний настрій" коли занедужала його наречена й лікарі спрогнозували їй жити не більше місяця. У душі героя завмерла боротьба віри, надії і любові перед непривітними суворими контурами часу. "І раптом тяжке горе стратило над ним силу, і смерть, і життя здалися чимсь таким малим, про що не варто турбуватися. Він скинув завісу з таємності того; що ховає життя одного місяця, він хотів рахуватися тільки з його кінцевим результатом..." [7: 510].

Суперечливий психологічний намір є вислідом іще глибшої суперечності: герой відчув себе викинутим із життєвої ситуації визначеності, яка існує лише в минулому; а що тосується майбутнього, то єдина визначеність у ньому – смерть.

Загублений у просторі і часі несвідоме адвоката має більш глибоку мотивацію: бажання пізнати сокровенну таємницю людини, проникнути в її святая святих і самовладно розпорядитись небуттям. Точка дефуркації героя перебувала в часовому розриві, тому коли наречена чудом одужала в його серці від колишньої любові уже не залишилось і сліду, й вони розійшлися.

Аргулін із розпачу намагається зберегти рівновагу між індивідуальною свободою і суспільним обов'язком. Таке клінічне бачення цілком відповідало адлерівському духу, і складає основу людського існування та профілактики неврозів. Але безсумнівна суміжність спонтаного спогаду і патогенних уявлень адвоката стали фатальним вироком над його Самістю. Так могутній віковичний сторож свідомості капітулював перед безоднею несвідомого, де усе дивилося понурим мертвим оком. У вільній динаміці біофільних та некрофільних процесів Аргулін слухав пророцтва своєї долі, що яскраво вимальовувались уявою: ось він уже мертвий, його кладуть у труну, засипають землею... У кінцевому результаті герой невитримує і скоює самогубство. Проте, як слушно зауважував Дж. Хіллман: "Ваблення до смерті не обов'язково слід розглядати як рух проти життя; воно може бути якоюсь потребою зустрічі з абсолютною реальністю, потребою жити більш повним життям, пройшовши через смертне переживання" [8: 126].

Смерть, у якій багато мовиться про життя! Мабуть, так можна охарактеризувати головну ідею оповідання "З темних джерел життя" М. Могилянського, де любов набуває не лише екзистенційного виміру, але й містичного, – в безгомінні якій лежить ключ до тайнства Духа Святого. Пригадаймо слова апостола Павла: "Ніколи любов не перестає! Хоч пророцтва й існують, – та припиняться, хоч мови існують, – замовкнуть, хоч існує знання, – та скасуються" [9: I Кор.: 13; 8]. Його апостольська ревність у вірі дає збагнути людству, що любов – це життя, будучи особливим даром Господа Бога, а ненависть – смерть, як наслідок "первородного гріха" людини.

Невипадково знаменитий фізик А. Ейнштейн, для пояснення своєї "теорії відносності", з гумором навів приклад молодій закоханій парі, якій годину знаходиться поруч здаватиметься лише короткою миттю. А відомий психоаналітик Е. Фромм, підкреслюючи особистісну мотивацію життєвих цінностей і наукової творчості, із захопленням вимовив: "Без любові людство не проіснувало б жодного дня!" [10: 88]. Її божественне існування є поза простором і часом, тому навряд чи можна було б науково дослідити, у чому любов проявляється безпосередньо, а де – метафорично.

Психоаналітичну парадигму літературоциду обрамлює також і непомічене тогочасною критикою оповідання "Безсмертність..." (1908) А. Хомика, яке можна вважати своєрідною христологією, невеличким художньо-науковим відліком української спіралі нетлінного фаустівського шляху в прагненні людини до абсолютної досконалості, а саме, безсмертності, завойоване останнім словом науки.

Марнославство, гордіня, спотворене розуміння вчення про вічне життя людини, що призвели до божевілля, а відтак і самогубства головного героя – становить основну проблематику твору. Так доктор Жан-Жак де Глюар стверджував, що старість людини ніщо інше, як хвороба, спричинена різними мікробами і бактеріями, які в кінцевому результаті приводять розвиток живого організму до смерті. Відтак уся медицина є не наукою, а просто забавкою стосовно певної проблематики. І він Жан-Жак де Глюар, якого вигнали з інституту, створив власну лабораторію, присвятивши все життя цій ідеї фікс, врешті-решт дійшов своїм генієм до чудодійної сироватки, яку достатньо ввести людині, щоб вона стала молодою і безсмертною. Варто зауважити, що відповідна ідея замешкувала навіть у атеїстичних презумпціях З. Фрейда, який писав: "Психоаналітична школа дозволила собі твердження, що за своєю суттю ніхто не вірить у власну смерть; або, інакше кажучи, у своєму несвідомому кожний із нас впевнений у своїй безсмертності" [11: 34].

Трагічна свідомість головного героя А. Хомика доктора нагадує гетівського Фауста, наукові сумніви якого також породжували суїцидальні помисли і дії. Проте на відміну від Жан-Жака де Глюара Фауст не випивив чашу з отрутою. Пагубні наміри героя відводить почута ним блага вістка, збілююче релігійне почуття, яке дрімало в його свідомості ще за пам'ятних часів дитинства, коли він уперше в церкві відчував любов і єдність з християнською общиною і своїм народом. І як тут не згадати слова митрополита Ієрофея Влахоса, який зауважував "що християнство, за своєю суттю, є наукою, яка лікує, тобто якимсь психотерапевтичним методом і курсом" [12: 26].

Божевілля Жан-Жака де Глюара із оповідання "Безсмертність" А. Хомика є наслідком гордіні і Боговідступництва. Тому Мр. Бамбертон у розмові з доктором доказує йому екзистенційну

непотрібність такого винаходу: "Чи годні ви уявити, якою мукою було б жити людині вічно, без надії колишньої смерті?! Яка нудьга запанувала б на світі?! Так-так, добродію, ваше ім'я прокляли б колись, а наймудріші голови присвячували б всю свою енергію, аби повернути давній, теперішній стан, стан періодичної зміни, регенерації; бо дійсно, так як тепер річ стоїть зі старістю і з недугами, не добре, але найліпше... Ось чому жаль мені вас, жаль ваших зусиль, вашої енергії, вашого зламаного життя..." [13: 142].

Як позбутися нудьги, відчуття спустошеності, наслідків первородного гріха людини? І автор дає відповідь провідною думкою у творі: не настала ще "повнота часу" для людини, щоб вона стала безсмертною, і не їй це вирішувати. Сучасні богослови нерідко розмірковували, що смерть для людини є божественним благом і дарунком. Оскільки Господь не хоче, щоб людство було недосконалим у своєму безсмерті. Тому божевільні претензії доктора Жан-Жака де Глюара на функцію Бога обертається для нього фатально. У кінцевому результаті в героя загострюється почуття провини, втрата смислу життя, і нестерпна тривога внаслідок значного дистанцювання між його "Я-ідеальним" та "Я-реальним", "Я-добрим" і "Я-поганим", що за Г.-С. Саллівеном приводить до суїцидальних намірів.

Трагічним акордом особистісних факторів людини у психодинаміці Ероса-Танатоса озвучне оповіданням "Горе" (1909) Л. Яновської, де суїцидальні настрої головної героїні мотивовані передусім проблемою втрати близької людини й несвідомою ворожістю до всього світу. Засліплене материнське горе і невагомне банування за своєю донькою, немов бистра ріка знищувала все на своєму шляху. "Помститися! Люто помститися! Тільки в такій помсті можна пригасити пекельний вогонь свого горя" [14: 401]. А кому помститися? Навіщо? Ївга не знала. Утім неймовірна злоба точила її серце, не даючи спокою. Кожна усмішка чи радість будь-якої людини здавалися матері як іронія, злорадство над її горем. Чоловік, внуки, свекруха, сусіди, родичі – усе було наче в тумані, а її душа у ту мить немов відходила від тіла і землі, блукаючи десь у безодні.

К. Абрахам зазначав, що спочатку людина реагує на втрату об'єкта "хвилею ненависті", яка згодом скерується проти власної персони. Так Ївга у своєму горі була одержима власницькою любов'ю до доньки, бо ніяк не могла уявити, що Катерина уже більше не належить їй. Питання за питанням роїлися в її голові думки, що хаотично вишукували справедливості, правди, винуватих у нещасному випадку.

З втратою близької людини в гру вступає образ "мертвої матері", яка є не чим іншим, як "судженням", утвердженням "чогось" скінченного. Вона уже не виконує материнської функції в нарцисистичному задзеркаллі свого Я, а все глибше і глибше занурюється у непророблене горе. А це означає: сам суб'єкт страждає лише від незримості відсутності свого Ід і нездатності переживати власні афекти. За комплексом "мертвої матері" приховується нестерпна первинна сцена хворобливо інфантильної самоідентифікації. Як зауважував А. Грін: "Справді, в перенесенні можна виявити дві відмінні ознаки; перша – це неприрученість ваблень: суб'єкт не може ані відмовитися від інцесту, ані, відповідно, погодитися з материнським горем. Друга особливість – поза сумнівом, найприкметніша – полягає в тому, що аналіз індукує порожнечу" [15: 351].

Суміжно виникає екзистенційно-психологічна проблематика. А як бути в подібних ситуаціях взагалі?! І чи можливо чимось зарадити?! Адже будь-який психотерапевтичний метод ґрунтується на корекції світоглядної установки людини, яка формувалася нею протягом усього життя. Ці моменти ясно вказують на те, що говорили Отці Церкви: коли людина тверезо мислить, що отримала життя, дітей, сім'ю, друзів, духовні і матеріальні блага від Бога, тоді вона буде вдячна Йому, і, втрачаючи усе це, не побиватиметься горем. Бо Господь не позбавляє нас власності, а бере своє: для того, щоб з плином часу дати людині значно більше, ніж вона здатна взагалі уявити своїм земним розумом.

Люди здебільшого сліпі і нерозумні в пошуках свого щастя, то не логічніше було б покластися на Бога!? Святитель Й. Злотоустий у своїх повчаннях про молитву і духовну тверезість писав: "Мойсей не говорив нічого, але Бог мовив: Чого голосиш до мене? Вуста не говорили, але голосило серце. І ти, любий, завжди й усюди так прибігай до Бога. Він – не людина, щоб йти до Нього в певне місце. Він всюди й завжди поблизу... Поки не отримаєш, молися, щоб отримати, коли ж одержиш, молися, дякуючи, за те, що одержав... Бо немає жодної недуги, ні душевної, ані тілесної, яка поневолює природу людини, що для неї не знайшлося б тут ліку" [16: 83-84].

Але молитви матері в оповіданні "Горе" Л. Яновської були орієнтовані на те, щоб мати, а не бути. Це властиво невдячній людині, яка привласнює собі те, що їй не належить: сприймаючи дочку як свою власність, як невід'ємну частинку своєї душі, Ївга воліє повернути її через самогубство. "Вмерти! Зараз же вмерти! Швидко або до Катрі, або в пекло, або в пустелю. Тільки не безглузді муки землі... Почепитися на тій бантині, що майстер наче нарочито випустив з-під стріхи в повітрі" [17: 406-407]. Ївга іде на свіжу могилу доньки, а її душа гармонійно розпливається в гробових акордах царства смерті.

Отож, відповідні марення засобом суїциду в химерній динаміці Ероса-Танатоса спричинюють до того, що в літературній площині руйнуються форми часу, де великі історичні постаті, герої, ідеали ("Гуцул" Г. Хоткевича, "Студент" В. Винниченка, "Два" Б. Антоненка-Давидовича, "Квітка

справедливості" В. Єрошенка) – не більше, ніж звичайні усимволізовані проєкції нікчемного і жалюгідного "Я" людини, що розростається до нечуваних гігантських розмірів нарцисизму, набуваючи соціального статусу сумління, честі, гідності.

Добровільний вибір смерті в сюжетно-художніх сплетеннях української прози перших декад ХХ ст. постає і своєрідним містичним провідником між двома світами з метою зустрічі близьких людей ("Тіні забутих предків" М. Коцюбинського, "Горе" Л. Яновської, "В неділю рано зілля копала" О. Кобилянської та ін.). Адже цей рух приймає форму не спогаду про об'єкт, а повторення процесу втрати. "Повторення – символічно, несе символічний характер (адже через символ досягається присутність у відсутності), і цей символ є для людини конститутивним. Людина – продукт повторення знаку, результат подвоювання" [18: 128].

Можна вдаватися в літературну софістику, вправлятися в нескінченних лабіринтах інтелектуальних ігор, але істина стає зрозумілою: суїцид, як наслідок персоніфікації душевного апокаліпсису – це невротична реакція на нестерпний страх перед смертю, як наслідок безбожного відзеркалення людського егоцентризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Сенік Л. Роман опору. Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності. – Львів: Академічний Експрес, 2002. – 260 с.
2. Турянський О. Поза межами болю. – Відень-Чикаго: Вид-во компанії "У.-М.-НА", 1921. – 174 с.
3. Коцюбинський М. Твори в 7 т. – Т. 2. – К.: "Наукова думка", 1973. – 409 с.
4. Довженко О. Твори в 5 т. – Т. 1: Кіноповісті. Сценарії. Дикторські тексти. – К.: "Дніпро", 1983. – 439 с.
5. Винниченко В. Сонячна машина. – К.: "Дніпро", 1989. – 675 с.
6. Шпол Ю. Вибрані твори. – К.: Смолоскип, 2007. – 531 с.
7. Могилянський М. З темних джерел життя // Літературно-науковий вісник. – Річ. XV. – Т. LX. – Львів, 1912. – С. 509-512.
8. Хиллман Дж. Самоубийство и душа. – Пер. с англ. (Серія: "Юнгианская психология"). – М.: "Когито-Центр", 2004. – 272 с.
9. Біблія (книги святого писма Старого й Нового Заповіту).
10. Фромм Э. Искусство любить. – Пер. с англ. – 2-е изд. – СПб.: "Азбука", 2002. – 220 с.
11. Фрейд З. Введения в психоанализ. – Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1991. – 456 с.
12. Митрополит Иерофей (Влахос) Православная психотерапия. Святоотеческий курс врачевания души. – Пер. с гр. – Сергиев Посад: Св.-Троицкая Сергиева Лавра, 2005. – 368 с.
13. Хомик. Безсмертність // Літературно-науковий вісник, 1908. – Т. XLI. – С. 139-142.
14. Яновська Л. Твори в 2 т. – Т. 1. – К.: Вид-во "Художньої літератури", 1959. – 485 с.
15. Грин А. Мертвая мать / Французская психоаналитическая школа. – Под ред. А. Жибо, А. В. Россохина. – СПб.: Питер, 2005. – 576 с.
16. Злотоустий Й. Повчання про молитву і духовну тверезість / Святі отці про молитву та духовну тверезість. – (Серія: "Джерела Християнського Сходу"). – Львів: Свічадо, 2007. – 348 с.
17. Яновська Л. Твори в 2 т. – Т. 1. – К.: Вид-во "Художньої літератури", 1959. – 485 с.
18. Мазин В. Книга Сновидений и Книга Мертвых // Психоанализ (Українська Асоціація Психоаналізу). – Київ, 2003. – № 2. – С. 121-149.

Матеріал надійшов до редакції 24.04. 2009 р.

Печарский А. Я. Персонификация душевного апокалипсиса в украинской прозе первых декад ХХ ст.

Статья посвящена персонификации душевного апокалипсиса в украинской прозе первых декад ХХ ст., конечный результат которого в жизни человека – суицид. Материалом для исследования являются психологические модели поведения персонажей в произведениях М. Коцюбинского, О. Турянского, А. Довженко, Л. Яновской, М. Могилянского, А. Хомика и др. Методологический инструментарий охватывает достижения психоаналитического и богословского подходов в сфере суицидологии.

Pecharskyi A. Ya. Personification of Spiritual Apocalypse in Ukrainian Prose beg. 20th cent.

The article is devoted to personification of spiritual apocalypse in Ukrainian prose of the beg. of the 20th cent., an eventual result of which in life of man is suicide. Material for research are psychological models of conduct of characters in works of M. Kotsjubynskyy, O. Turjanskyy, O. Dovzhenko, L. Yanovska, M. Mohyljanskyy, A. Khomyk and others. A methodological tool engulfs achieving psychoanalytical and theological approaches in the field of suicidology.